

Трумановата доктрина и претходната контрола на Македонија, од страна на Централната влада, ставиле крај на сите надежи на македонскиот народ дека по Втората светска војна, македонското прашање ќе се реши.

Овој историографски труд на д-р Т. Чепреганов е работен врз база на многубројни необјавени извори консултирани во повеќето фондови на Public Record Office, Лондон; Архивот на Македонија, Скопје; Архивот на Воено историскиот институт, Белград; Архив на ЦК на СКЈ, Белград;

Дипломатскиот архив, Белград и др.

Со излегувањето на монографијата “Велика Британија и македонското национално прашање (август 1944 -1948)”, во македонската историографија се пополни уште една празнина од македонската историја, во однос на политиката на големите сили кон македонското прашање, во периодот по Втората светска војна.

Симона ГЕРАСИМОВА

ВЕЛИКА БРИТАНИЈА И МАКЕДОНИЈА 1945 (документи)

том II

избор, превод и редакција д-р Тодор Чепреганов
Институт за национална историја, Скопје, 1996 год.

Зборникот документи “Велика Британија и Македонија 1945 - 1948” во избор, превод и редакција на д-р Тодор Чепреганов, претставува продолжение на истоимениот зборник на документи, од истиот автор, кои се однесуваат на периодот 1944-1945 година.

Неговата содржина, како што се гледа и од самиот наслов, вклучува британски документи, во кои се третира македонското прашање, но и неколку телеграми и меморандуми од македонските емигрантски организации, кои биле упатувани до британските државни и политички личности, а во кои се изнесуваат начините за решавање на македонското прашање.

Ова издание има 181 страница и во него се вклучени воведни напомени на почетокот, и кратенки, регистар на лични имиња и регистар на географски поими, на крајот од истото. Опфаќа вкупно 45 документи: телеграми - кои се најбројни, писма, меморандуми, извештаи, статија и изводи, настанати во времето меѓу мај 1945 и ноември 1948 година. Документите се објавени по хронолошки ред, во насловите е наведено кој ги испраќа и до кого, а во

заглавјето на секој документ се дадени хронолошките податоци како и адресантот, адресатот и содржинската ознака.

Телеграмите, вклучени во овој зборник, претставуваат преписка меѓу политичкиот претставник на Велика Британија во Солун; амбасадорот на Велика Британија во Југославија; британскиот конзул во Македонија; заменикот на британскиот конзул во Солун; британскиот претставник во Стокхолм и министерот, Министерството за надворешни работи (Foreign Office) и Министерството за војна на Велика Британија.

Застапени се телеграми и од Македонската патриотска организација од Прилеп; Македонско - американското друштво и Македонско - информативното биро од Сент Луис; Македонско - бугарската православна црква; добротворното друштво Габреш од Торонто; Македонското женско добротворно друштво од Кантон и Македонско - бугарската православна црква од Јангстаун - Охајо; македонската политичка организација Костур од Форт Вејн, упатени до истите британски високи институции.

Тие во себе содржат податоци за политичката ситуација во Македонија; теророт на грчката монархофашистичка власт врз македонското и другото демократско население во Егејскиот дел на Македонија, големогрчките територијални аспирации и грчките провокации на грчко - југословенската граница; присуството на стремежите за создавање на македонска автономија на "сеператистичката" политичка струја, наспроти пројугословенската линија на актуелното политичко раководство во НР Македонија; преговорите меѓу Југославија и Бугарија за создавање југословенско - бугарска федерација; за Првиот конгрес на НОМС и неговиот Манифест; говорот на Владимир Поптомов на прославата на Илинденското востание во Софија, на 2 август 1945 година; постојаните протести на Македонците до Париската мировна конференција против теророт врз Македонците во Егејскиот дел на Македонија. Телеграмите од македонските емигрантски организации говорат за стремежите и барањата за создавање македонска држава, од трите поделени делови на Македонија, како рамноправен член на балканска федерација или како целосно независна држава, под протекторат на големите сили, како најдобра солуција за решавање на балканскиот проблем.

Објавените писма во зборникот говорат за југословенско - бугарските преговори околу обединувањето на Пиринска со Вардарска Македонија и создавањето југословенско - бугарска федерација; културната автономија во Пиринска Македонија; резолуцијата на Информбирото; судењето на Ченто; обидите на БКП да ја преземе контролата врз македонските комунисти со помош на Шарло; додека во ивештаите се наведува вкупната ситуација во Македонија: односите со Белград, Албанија, Грција, Велика Британија; состојбите во економијата, правото, војската, финансиите, образованието, реформата на земјата; повоената обнова на Македонија во комуникациите, индустријата, аграрната реформа, образо-

ванието, професионалните служби и дистрибуцијата во малопродажбата, администрацијата, социјалните и културните служби.

Во ова издание, авторот издвоил простор и за неколку меморандуми. Во првиот меморандум, е прикажана ситуацијата во Македонија непосредно по војната, односите меѓу македонското и централното раководство во Белград, влијанието на КПЈ врз македонското раководство, активноста на ОЗНА, КНОЈ и ВМРО (обединета, федералистичка и врховистичка), борбениот поредок во Македонија. Вториот меморандум укажува на тоа, дека мирот на Балканот може да биде траен само ако се отстрани главната причина за конфликтите меѓу балканските држави - македонското прашање, а тоа е возможно само со формирање на слободна, географски обединета и независна македонска држава, во која сите етнички групи ќе уживаат еднакви права и обврски. Третиот меморандум говори за словенското загрозување на грчка Македонија, односно за изјавите на видни југословенски и македонски политичари за обединување на сите три дела на Македонија, помошта во оружје и муниција, која Југославија им ја давала, на членовите на НОФ од Егејскиот дел на Македонија и дозвола тие непречено да ја поминуваат грчко - југословенската граница, концентрирање на македонски воени единици на југословенската страна на границата, а со крајна цел за инкорпорирање на грчка Македонија во југословенската федерација.

Ова интересно издание на Институтот за национална историја, со објавениот документарен материјал, несомнено дава голем придонес во збогатувањето на македонската историографија и ќе поттикне нови истражувања, чии резултати ќе ја збогатат нашата историска наука.

Катерина САРОВА